25/04/2019

Μεγάλη Πέμπτη: Έθιμα και παραδόσεις

/ Γνώμες

Από τη Μεγάλη Πέμπτη, αρχίζουν κυρίως τα πασχαλινά έθιμα.

Την ημέρα αυτή ξεκινούν οι προετοιμασίες στα ελληνικά σπίτια για τον εορτασμό της Ανάστασης. Οι νοικοκυρές ζυμώνουν λαμπροκουλούρες, πλάθουν πασχαλιάτικα κουλουράκια και βάφουν κόκκινα αυγά. Το αυγό συμβολίζει από την αρχαιότητα την ανανέωση της ζωής και το κόκκινο χρώμα το αίμα του Χριστού. Σε κάποια μέρη συνηθίζουν να τοποθετούν το πρώτο κόκκινο αυγό στο εικονοστάσιο του σπιτιού για να ξορκίσουν το κακό.

Οι γυναίκες καταγίνονται με το ζύμωμα. Ζυμώνουν τις κουλούρες της Λαμπρής με διάφορα μυρωδικά και τις στολίζουν με ξηρούς καρπούς και με στολίδια από ζυμάρι. Τα ονόματά τους ποικίλουν ανάλογα με το σχήμα που τους δίνουν. Λέγονται κουτσούνες, κουζουνάκια, κοφίνια, καλαθάκια, δοξάρια, αυγούλες, λαζαράκια. Στην Κορώνη, τις λαμπριάτικες κουτσούνες, τις ζυμώνουν με λάδι, μύγδαλα και γλυκάνισο. Βράζουν και δαφνόφυλλα και προσθέτουν το ζουμί για νοστιμάδα. Τις πλάθουν στρογγυλές σαν κουλούρες ή μακρουλές και τις περιπλέκουν μέσα σε ζυμάρι. Βάζουν στη μέση το κόκκινο αυγό και τη στολίζουν

με αγκιναρίτσες, πουλάκια, αμύγδαλα και σουσάμι.

Βασική ασχολία της ημέρας είναι και το βάψιμο των Αυγών. Πάσχα δίχως κόκκινα αυγά δε γίνεται. Για αυτό και η Μεγάλη Πέμπτη λέγεται επίσης και Κόκκινη Πέμπτη ή ” ΚοκκινοΠέμπτη”. Το βάψιμο των αυγών γίνεται με ορισμένη εθιμοτυπία.

Σε πολλά μέρη, είναι συγκεκριμένος ο αριθμός αυγών που θα βάψουν και οι τρόποι και τα μέσα βαφής που θα χρησιμοποιήσουν. Σε ορισμένες περιοχές διατηρούν και κάποιες δεισιδαιμονίες: ” πχ το δοχείο όπου βάφουν τα αυγά, πρέπει να είναι καινούριο, τη βαφή δεν την βγάζουν από το σπίτι, ούτε επιτρέπεται να τη χύσουν”.

Άλλοτε γυναίκες και άντρες ασχολούνταν με το γράψιμο ή το κέντημα των αυγών. Δηλαδή ζωγράφιζαν πάνω στα αυγά με λιωμένο κερί, πουλιά ή διάφορα άλλα σχήματα. Τα κορίτσια βάζουν στα αυγά και φτερά από χαρτί χρωματιστό, τους βάζουν ουρά, μύτη από ζυμάρι σαν πουλί και το κρεμούν από την οροφή.

Το αυγό, που περικλείνει μέσα του μια ζωή, έχει μια δύναμη, που σύμφωνα με μια παλιά αντίληψη, μεταδίδεται σε ανθρώπους, ζώα και φυτά. Την έννοια αυτή έχουν και τα πασχαλινά αυγά, των οποίων η δύναμη ενισχύεται και από κάποια άλλα στοιχεία.

Για παράδειγμα, όλα τα κόκκινα αυγά, δεν έχουν την ίδια χάρη. Θαυμαστές ιδιότητες, έχει κυρίως το αυγό της Παναγίας, το πρώτο αυγό που θα βάψουν και θα το βάλουν στο εικονοστάσι του σπιτιού. Με το αυγό της Παναγίας, οι γυναίκες σταυρώνουν τα παιδιά ενώ μερικές φορές το αυγό έχει και κάποιες ανατρεπτικές ιδιότητες. Όπως για παράδειγμα, αν το αυγό είναι τριών χρόνων και τοποθετηθεί στην κοιλιά εγκύου γυναίκας ή ζώου, αποτρέπεται το ενδεχόμενο αποβολής.

Στα χωριά της Καρδίτσας, πιστεύουν ότι το πασχαλινό αυγό έχει θεραπευτικές ικανότητες. Λένε μάλιστα ότι όσοι έχουν αιματώδη στίγματα στο ασπράδι των ματιών τους και σπάσουν το φυλαγμένο από πέρσι πασχαλινό αυγό και βάλλουν επάνω τον κρόκο, θα βρουν τη γιατρειά τους.

Εξαιρετικές ιδιότητες έχουν και τα ευαγγελισμένα αυγά, εκείνα δηλαδή που στέλνονται στην εκκλησία για να λειτουργηθούν.

Στη Σινώπη, βάφονται τόσα αυγά όσα τα άτομα του σπιτιού και ένα της Παναγίας. Το βράδυ τα βάζουν σε ένα κουτάκι και τα πηγαίνουν στην Εκκλησία για να διαβαστούν. Τα τοποθετούν κάτω από την Αγία Τράπεζα και τα αφήνουν εκεί έως την Ανάσταση.
Τα τσόφλια αυτών των αυγών, τα βάζουν στις ρίζες των δέντρων για να πιάσουν όλοι οι καρποί.

Στον ίδιο σκοπό, αποβλέπει και το έθιμο των χωρικών της Δυτικής Μακεδονίας, όπου το αυγό που θα πρωτοβάψουν τη Μεγάλη Τετάρτη τα μεσάνυχτα, (γιατί τότε βάφονται τα αυγά) θα ταφεί στην πρώτη αυλακιά του χωραφιού, εκεί ακριβώς όπου θα πρωταρχίσει το αλέτρι. Αυτό γίνεται για να βλαστήσει ο σπόρος με τη ζωτική δύναμη που έχει μέσα του το αυγό.

Η σύμπτωση ασκεί πάντα ιδιαίτερη γοητεία στο πνεύμα του λαού. Έτσι όσα αυγά, γεννήσουν οι κότες τη Μεγάλη Πέμπτη, έχουν εξαιρετικά θαυμαστές ιδιότητες και αποτρέπουν κάθε κακό.

Στο Σοποτό των Καλαβρύτων, τα αυγά που γεννιούνται τη Μ. Πέμπτη, τα πηγαίνουν στην Εκκλησία την ίδια μέρα, και αφού διαβαστούν, τα θάβουν πάλι την ίδια μέρα σταυρωτά στο αμπέλι για να μην το τρώει το σκαθάρι ή για να μην πέσει χαλάζι.

Στην Κορώνη, τα φυλάνε στο σπίτι και τα τρώνε όποτε τους πονάει ο λαιμός, γιατί πιστεύουν ότι κάνουν πολύ καλό.

Το γιατί τα αυγά βάφονται κόκκινα δεν είναι γνωστό.

Σύμφωνα με μια παράδοση από την Καστοριά, όταν αναστήθηκε ο Χριστός το είπαν σε μια γυναίκα και αυτή δεν το πίστεψε και είπε: “Όταν τα αυγά που κρατώ θα γίνουν κόκκινα τότε θα αναστηθεί και ο Χριστός”. Και αυτά έγιναν κόκκινα.

Για μερικούς βάφονται κόκκινα σε ανάμνηση του χυμένου αίματος του Χριστού. Για άλλους το κόκκινο χρώμα είναι έκφραση χαράς για το ευτυχισμένο γεγονός της Ανάστασης του Κυρίου και συνάμα μέσο αποτρεπτικό κάθε κακού.

Αξίζει να αναφερθεί ότι χρωματιστά, κυρίως κόκκινα αυγά, μνημονεύονται στην Κίνα, για γιορταστικούς σκοπούς τον 5ο αιώνα και στην Αίγυπτο το 10ο αιώνα. Το 17ο αιώνα τα βρίσκουμε τόσο στους Χριστιανούς όσο και στους Μωαμεθανούς (Μεσοποταμία, Συρία).

Μερικοί υποθέτουν ότι τα κόκκινα αυγά του Πάσχα, διαδόθηκαν στην Ευρώπη, την Ασία και την Κίνα από ένα έθιμο των Καλανδών. Αλλοι θεωρούν αρχική κοιτίδα

τους την Αίγυπτο.

Την ίδια σημασία έχει και η ανάρτηση κόκκινων υφασμάτων από τα παράθυρα την Μεγάλη Πέμπτη.

Στη Μεσημβρία την Κόκκινη Πέμπτη, βάφουν κόκκινα τα αυγά αλλά και ένα πανί. Το κρεμούν έξω από ένα παράθυρο για 40 μέρες. Το πανί αυτό, ονομάζεται κοκκινοπεμπτιάτικο.

Στην Κίο, το πρωί της Μεγάλης Πέμπτης, πριν την ανατολή του Ηλίου σηκωνόταν η νοικοκυρά και κρεμούσε σε ένα από τα ανατολικά παράθυρα του σπιτιού ένα κόκκινο πανί για να το δει ο ήλιος.

Στην Καστοριά, απλώνουν στα παράθυρα κόκκινες βελέντζες και κόκκινα μαντήλια.

Τη Μεγάλη Πέμπτη, όταν τη Νύχτα διαβάζονται τα δώδεκα Ευαγγέλια και γίνεται η τελετή της Σταύρωσης του Χριστού, η συγκίνηση της λαϊκής ψυχής για το θείο δράμα κορυφώνεται. Σε πολλά μέρη γυναίκες και κορίτσια, διανυκτερεύουν στην εκκλησία, “φυλάγουν και μοιρολογούν το Χριστό” όπως συνηθίζουν να κάνουν για κάθε αγαπημένο τους νεκρό.

Η εξαιρετική ιερότητα των όσων τελούνται στις λειτουργίες της Μ. Πέμπτης και της Μ. Παρασκευής, προσδίδει κατά τη λαϊκή πίστη, σε όλα τα αντικείμενα της λατρείας, (ύψωμα, λάδι, λουλούδια, κεριά) ξεχωριστή θεία δύναμη.

Έτσι, το ύψωμα της Μεγάλης Πέμπτης, οι γυναίκες σε πολλά μέρη της εβδομάδας, το βάζουν σε ένα σακουλάκι που έχει μέσα λουλούδια και το φυλάγουν πίσω από τα εικονίσματα για θεραπευτικές χρήσεις.

Στη Ζάκυνθο, επτά αγνές παρθένες, καθαρίζουν το σιτάρι ανά κόκκο, το πλένουν και το απλώνουν στον ήλιο, το αλέθουν και το ζυμώνουν για να κατασκευάσουν λειτουργία.

Εξίσου θαυμαστές ιδιότητες αποδίδουν και στα κεριά που ανάβουν, όταν διαβάζονται τα Δώδεκα Ευαγγέλια.

Σε πολλά μέρη το κερί αυτό, που μένει άκαυτο, το φυλάνε για φυλαχτό και όταν μπουμπουνίζει το χειμώνα και βρέχει δυνατά, το ανάβουν για να μην πέσει αστροπελέκι.

Η νύχτα της Μεγάλης Πέμπτης, θεωρείται κυρίως από τις γυναίκες, ως η ιδανικότερη στιγμή για τον αγιασμό ειδών καθημερινής χρήσης, για την τέλεση

μαγγανειών για την αποτροπή ασθενειών και για την παρασκευή φυλαχτών.

Σε πολλές περιοχές, κάθε οικογένεια φέρνει στην Εκκλησία ψωμί, αλάτι, αυγά και νερό σε φιάλη για να αγιαστούν.

Στη Λήμνο, στην ανάγνωση των Δώδεκα Ευαγγελίων, οι πιστοί τοποθετούν κάτω από την Αγια Τράπεζα μπουκάλια με νερό και τα παίρνουν μόνο τη Λαμπρή. Πλένουν τους ασθενείς με αυτό το νερό και τους σαραντίζουν, δηλαδή τους ραντίζουν 40 φορές με ένα κλωνί βασιλικό. Το ίδιο κάνουν και στα ζώα.

Στα Κούρεντα, τα κορίτσια στην εκκλησία γνέθουν νήματα, διαφόρων χρωμάτων τα οποία δένονται στα κουδούνια των ζώων για να είναι καλά. Τα κόκκινα τα κρατούν και αν τα πρόβατα αρρωστήσουν τους τρυπούν τα αυτιά και περνούν το κόκκινο νήμα για να γιατρευτούν.

Στην Αγιάσο Λέσβου, οι γυναίκες στα Δώδεκα Ευαγγέλια κάθε φορά που τέλειωνε ένα Ευαγγέλιο, έφτιαχναν με το κερί ένα σταυρό. Μάζευαν 12 σταυρούς και τους κολλούσαν στις γωνίες του σπιτιού για να ψοφήσουν οι ψύλλοι και οι κοριοί.

Υπάρχει η κοινή αντίληψη ότι οι ψυχές των νεκρών την Μ. Πέμπτη, όταν ο Σωτήρας κατεβαίνει στον Αδη, λυτρώνονται και ξανασαίνουν. Για αυτό και οι συγγενείς τους την ημέρα αυτή, ή τις επόμενες, επισκέπτονται τα νεκροταφεία και αφήνουν πάνω στους τάφους προσφορές ή μοιράζουν στη μνήμη τους τροφές.

Στο Λοζέτσι της Ηπείρου, τη Μεγάλη Πέμπτη, κάνουν ύψωμα, βράζουν σιτάρι και το πηγαίνουν στην Εκκλησία. Ο παπάς κάνει συλλείτουργο και μνημονεύει τις ψυχές.

Στη Ρόδο, τη Μεγάλη Πέμπτη, στα Δώδεκα Ευαγγέλια, ανάβονται φωτιές με χοντρούς κορμούς πεύκων, στις οποίες τα παιδιά πηδούν και καίνε το Μάρτη τους.

Στις Μέτρες της Θράκης τα παιδιά κάνουν το ομοίωμα του Ιούδα και το περιφέρουν στα σπίτια, ζητώντας καψίδια. Κάθε νοικοκυρά δίδει κλαδιά αμπελιού, λινάτσα ή περιχύνει στο ομοίωμα πετρέλαιο. Τα παιδιά σηκώνουν τον Ιούδα και τραγουδούν: ” Ράτσα Κεράτς-α/ δως μια κληματσίδα/ να κάψουμε τον Οβριγιό/πόχει πολλή κασίδα/ οβριγιός φορεί φτερό/ στο κεφάλι τ΄το ξερό”. Το ομοίωμα καίγεται την επομένη στον Επιτάφιο. Μόλις ξημερώσει κρεμούν ένα κόκκινο ύφασμα στο ανατολικό παράθυρο του σπιτιού για να το δει ο ήλιος.

Στη Μονή της Πάτμου, το πρωί της Μεγάλης Πέμπτης, γίνεται στο ύπαιθρο αναπαράσταση του ιερού νιπτήρα και της προσευχής του Κυρίου στο Όρος των

Ελαιών. Ο ηγούμενος της ιεράς μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου πλένει τα πόδια 12 μοναχών, όπως έκανε και ο Ιησούς με τους μαθητές του. Το βράδυ, την ώρα της ανάγνωσης των Δώδεκα Ευαγγελίων, ανάβουν φωτιά, απομίμηση της φωτιάς στην αυλή του Καϊάφα, όπου ήταν παρών ο Απόστολος Πέτρος.

Στη Σκιάθο, τα παιδιά του νησιού γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι, κρατώντας καλαμένιους σταυρούς στολισμένους με λουλούδια της άνοιξης και τραγουδούν τα κάλαντα της Μεγάλης Παρασκευής.

Στο Λιτόχωρο Πιερίας το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης στολίζονται οι επιτάφιοι, που φτιάχνονται από ανύπαντρες κοπέλες, οι οποίες όλη τη Σαρακοστή φτιάχνουν λουλούδια από ύφασμα.

Στα Κουφονήσια, μετά το τέλος της ακολουθίας των Παθών, οι κάτοικοι συγκεντρώνονται στην εκκλησία και στολίζουν τον Επιτάφιο με άνθη, ενώ μια γυναίκα ψάλλει το «Μοιρολόι της Παναγίας». Οι γυναίκες της περιοχής παραμένουν στην εκκλησία κοντά στον Επιτάφιο μέχρι το πρωί της Μεγάλης Παρασκευής.

Στη Σίφνο, οι νοικοκυρές ετοιμάζουν τα παραδοσιακά «πουλιά της Λαμπρής» (πασχαλινές κουλούρες σε διάφορα σχήματα ζώων και πουλιών) στολισμένα με κόκκινα αυγά. Κατά την εσπερινή ακολουθία, όταν ο ιερέας διαβάσει το Έκτο Ευαγγέλιο, οι νέοι και οι νέες φεύγουν από την εκκλησία για να ανάψουν τα καντήλια των ξωκλησιών. Επιστρέφουν αργότερα για να στολίσουν τον Επιτάφιο.

Η τάση του λαού να μιμείται τα θεία Πάθη είναι έκδηλη.

Στις Κυδωνίες οι πιο θρήσκοι, τρώνε μια φορά τη μέρα, μόνο το μεσημέρι, γιατί μια φορά έγινε ο Μυστικός Δείπνος.

Στην Θράκη, την Κόκκινη Πέμπτη και τις δυο επόμενες, δεν πλένονται ούτε απλώνονται ρούχα, διότι καταστρέφονται τα αμπέλια και τα σπαρτά.